

**Навчальна програма
«Розвиток управлінсько-лідерських та
підприємницьких здібностей молодших
школярів»**

1-4 класи

**«Схвалено до використання
у загальноосвітніх навчальних закладах»
(Лист Інституту модернізації змісту освіти № 21.1/12-Г-641 від 06. 09. 2017 р.)**

**Л. М. Шевчук,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України**

2017

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасна суспільно-економічна специфіка України зумовлює актуальність та важливість підвищення ефективності управління, зростання лідерського потенціалу та підприємництва. Зважаючи на це, необхідною є підготовка кваліфікованих спеціалістів, які здатні ефективно здійснювати управлінську діяльність, виявляючи якості лідера. Успішний лідер здатний відігравати істотну роль у групі, регулюванні взаємовідносин у колективі, соціально-політичних процесах суспільстві. Лідерство є сучасною концепцією управління, насамперед, управління змінами, адже його ефективності сприяє не тільки рівень посади, а й рівень розвитку її лідерських здібностей.

В умовах конкурентного середовища важливим та необхідним є розвиток підприємництва, – самостійної господарської діяльності громадян, яка спрямована на отримання прибутку і здійснюється від свого імені та на власний ризик. Запорука успішного здійснення підприємницької діяльності – підготовка підприємців, здатних генерувати ідеї, ризикувати, приймати оптимальні рішення для вирішення проблем, впровадження інновацій тощо.

Мета курсу за вибором – розвиток управлінсько-лідерських та підприємницьких здібностей учнів початкової школи.

Реалізація мети курсу відбувається шляхом реалізації таких *завдань*:

- ознайомлення учнів із сутністю системи понять (**без акцентування уваги на термінах**);
- розвиток комплексу здібностей, умінь, навичок, рис характеру, важливих для майбутніх лідерів, управлінців, підприємців;
- формування позитивно налаштованої активної особистості, що прагне та вміє співпрацювати на засадах справедливості та доброзичливості.

Структура курсу. Програма курсу за вибором для розвитку управлінсько-лідерських здібностей та підприємницьких здібностей молодших школярів розрахована на 35 годин. Навчальні години розподіляються таким чином: вивчення матеріалу (34 год) та 1 резервний урок.

Курс за вибором реалізується за такими *змістовими лініями*:

- розвиток активності, проактивності, ініціативи, здатності генерувати нові ідеї та запалювати ними інших, творчих здібностей та логічного мислення школярів;
- розвиток здібностей, необхідних для здійснення учнями цілепокладання, прогнозування, планування, прийняття рішень, здійснення організації, керівництва, координації спільної роботи, контролю, корекції отриманих результатів;
- розвиток схильності до налагодження приязних стосунків, комунікативних умінь, формування умінь роботи в команді;
- формування умінь роботи із текстовою інформацією;
- виховання відповідних рис характеру та якостей особистості.

Розвиток активності, ініціативи, здатності генерувати нові ідеї та запалювати ними інших, творчих здібностей та логічного мислення учнів передбачає ознайомлення із сутністю понять «активна людина», «проактивність», «пасивна людина»; формування терпимого відношення до помилок і невдач (власних і чужих), усвідомлення, що невдалі спроби є шляхом до успіху, формування мотивації до вияву ініціативи, вправлення у доборі та продукуванні способів виявлення ініціативи після аналізу запропонованих ситуацій; розвиток здатності генерувати нові ідеї, запалювати власними ідеями інших, надихати оточуючих, вдосконалювати їхні ідеї; формування мотивації до творчості та розвиток логічного мислення та творчих здібностей школярів шляхом виконання завдань.

Відповідно до функцій управління для молодших школярів актуальними є такі вміння (що зумовлює розвиток відповідних здібностей):

- цілепокладання – формулювання цілей, вибір із них найбільш пріоритетних;
- прогнозування – уміння передбачати розвиток подій;
- планування – розроблення стратегії і тактики досягнення цілей, програми діяльності;
- прийняття рішень – здійснення індивідуального або колегіального вибору із альтернатив, продукування і прийняття рішень, реалізація рішень та контроль за їх виконанням;

- здійснення організації, керівництва, координації спільної та індивідуальної роботи, контролю, корекції отриманих результатів (за необхідності).

Робота учнів над цілепокладанням охоплює такі аспекти: усвідомлення важливості та сутності цілепокладання, ознайомлення із видами цілей, порівняння цілей, добір цілей із запропонованих, вправління у формулюванні цілей. Зокрема, це види цілей за різними критеріями: за часовим проміжком, за вагомістю, кількістю осіб для досягнення, за чіткістю і зрозумілістю формулювань, за можливістю досягнення.

Здійснення молодшими школярами прогнозування ґрунтується на антиципації (створенні на основі набутого досвіду уявлення про вірогідні зміни ситуацій) та відбувається завдяки висуненню формулювання гіпотез про майбутні дії та наступні реакції. Використовується як колективне, так і індивідуальне прогнозування, багатоваріантне прогнозування.

Доцільним є ознайомлення із поняттям «планування», його сутністю, відмінностями у плануванні індивідуальної та колективної діяльності, видами планування (попереднє або поточне, короткострокове або перспективне, жорстке або гнучке, деталізоване або узагальнене, індивідуальне або колективне).

Формування умінь приймати рішення передбачає такі аспекти: усвідомлення важливості прийняття оптимальних рішень, формулювання уявлення про механізм прийняття рішення, ознайомлення із різними способами прийняття рішення, типами рішень, вимогами до рішень.

Розвиток управлінських здібностей учнів відповідно до функцій управління – це також здійснення керівництва, координації спільної роботи, контролю, корекції отриманих результатів (за необхідності) під час спільної діяльності школярів у команді.

Формування комунікативних умінь молодших школярів передбачає розвиток схильності до встановлення контактів, умінь налагоджувати взаємовідносини із людьми та підтримувати їх, здійснювати підготовку до розмови (визначення та усвідомлення мети розмови, добір аргументів); уміння уважно та активно слухати співрозмовника, виявляти емпатію до співбесідника, користуватися етикетними

формулами та невербальними засобами; стримувати інших від конфліктів, знати способи вирішення конфліктів, застосовувати їх на практиці.

Для розвитку управлінсько-лідерських здібностей молодших школярів вважаємо за доцільне поступове впровадження моделей співпраці, які ґрунтуються на використанні рольових ігор:

- 1) спільно-наслідувальна модель співпраці (гра «Вчитель – учень») – навчання учнем товариша (товаришів) через наслідування;
- 2) спільно-наставницька модель співпраці (гра «Помічник» – виконання школярами ролей «наставника», який пояснює та виконує роботу, та його «помічника», що періодично підключається до виконання);
- 3) спільно-контрольовальна модель співпраці (гра «Виконавець-контролер») – здійснення контролю та корекції учнем виконання навчального завдання товаришем;
- 4) спільно-індивідуальна модель співпраці – (гра «Скарбничка» - одночасне індивідуальне виконання учнями навчального завдання, здійснення взаємоперевірки;
- 5) спільно-рівноправна модель співпраці (гра «Партнери») – спільне виконання школярами завдання (на партнерських засадах).

Для застосування описаних вище моделей співпраці необхідне утворення гетерогенних або гомогенних груп. Співпраця школярів у гетерогенних групах надає можливості для розвитку управлінсько-лідерських здібностей учнів із вищим рівнем сформованості відповідних умінь. Разом з тим, важливе забезпечення умов для вправління школярів із нижчим рівнем умінь. Це можливо завдяки впровадженню моделей співпраці у такій послідовності: спільно-наслідувальна модель співпраці, спільно-наставницька модель співпраці, спільно-контрольовальна модель співпраці, спільно-рівноправна або спільно-індивідуальна моделі співпраці. Результатом є те, що під час роботи гетерогенних груп (спільно-наслідувальна модель співпраці → спільно-наставницька модель співпраці → спільно-контрольовальна модель співпраці) міра впливу учня, який виконує керівну роль поступово зменшується, і, водночас, школяр, який

виконував роль підлеглого, поступово починає виконувати навчальні завдання без стороннього керівництва, координації, контролю, а згодом і сам починає виконувати роль координатора, керівника.

Для формування умінь роботи у команді також доцільним є засвоєння спеціальних правил співпраці, ознайомлення школярів із інтерактивними технологіями навчання «Мікрофон», «Мозкова атака», «Акваріум», «Треступеневе інтерв'ю», «Навчаючись – учусь», «Думай сам – обговорення з партнером – обговорення у групі», «Розворуши клас», «Карусель», «Дерево рішень», робота у групах із виконанням школярами ролей керівника групи, секретаря, доповідача.

Систему завдань для роботи над текстами у контексті розвитку управлінсько-лідерських і підприємницьких здібностей укладено відповідно до сутності послідовно-симетричної технології, основою якої є такі аспекти:

- 1) зростання ускладнення завдань відбувається завдяки зміні видів роботи над текстами (добір текстової інформації; пошук інформації у тексті; відновлення та доповнення, редагування, конструювання текстів із запропонованих абзаців, абзаців зі слів, слів із букв; створення власних текстів), поступовому ускладненню завдань кожного з видів роботи над текстами;
- 2) систематичне зменшення запропонованого та збільшення створеного учнями (спочатку текст запропонований повністю; згодом – це попередньо прочитаний текст із пропусками або деформований, який потребує відновлення; текст, що потребує редагування; незнайомий текст із пропусками для доповнення; частини або абзаци тексту для його конструювання, слова для побудови речень, букви для утворення слів; і нарешті, – це створений школярами текст);
- 3) використання текстів різних видів, типів, жанрів.

Для ефективного розвитку управлінсько-лідерських та підприємницьких здібностей учнів початкової школи необхідним є розвиток таких рис характеру та якостей особистості як товариськість, доброзичливість, чуйність, працелюбність, старанність, рішучість, наполегливість, самостійність, відповідальність, дисциплінованість, самокритичність, охайність та ін.

Під час впровадження навчальної програми курсу за вибором в освітній процес сучасної початкової школи необхідно враховувати, що у зв'язку із віковими особливостями школярів, ознайомлення із *сутністю понять* відбувається *в описовій формі, із використанням прикладів, ілюстрацій, без акцентування уваги на термінах, пріоритетним є розгляд конкретних ситуацій та їх аналіз, практичне вправляння*, що сприятиме ефективному формуванню умінь, навичок, рис характеру та якостей особистості, необхідних для розвитку управлінсько-лідерських та підприємницьких здібностей молодших школярів.

1 клас

35 годин (1 година на тиждень, 4 години – резервний час)

Очікувані результати	Зміст навчання
РОЗВИТОК АКТИВНОСТІ, ІНІЦІАТИВИ, МИСЛЕННЯ ТА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ	
<i>Учень / учениця:</i> ознайомлюється із сутністю понять «активна людина», «пасивна людина».	Активність та пасивність (без зазначення терміну) у житті.
<i>Учень / учениця:</i> ознайомлюється з аргументами доцільності виявлення ініціативи.	Формування мотивації до вияву ініціативи (без зазначення терміну).
<i>Учень / учениця:</i> виконує завдання для розвитку мислення.	Розвиток мислення школярів шляхом виконання відповідних завдань.
<i>Учень / учениця:</i> • ознайомлюється з аргументами доцільності участі у творчій діяльності, виконання творчих завдань; • виконує творчі завдання.	Формування мотивації до творчості. Розвиток творчих здібностей учнів шляхом виконання відповідних завдань.
РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ВІДПОВІДНО ДО ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ	
<i>Учень / учениця:</i> • ознайомлюється із поняттям «прогнозування»; • має уявлення про різні види сценаріїв розвитку подій (позитивний розвиток подій, ситуація не зміниться,	Поняття «прогнозування». Види сценаріїв розвитку подій.

зміни будуть не сприятливі).	
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> має загальне уявлення про сутність планування; знає про можливість індивідуального або колективного планування. 	<p>Сутність планування.</p> <p>Індивідуальне або колективне планування.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> знає про важливість та необхідність прийняття рішень; добирає найбільш вдалі рішення із запропонованих; розуміє, що рішення можливо приймати індивідуально або колективно; знає про навчальний ефект помилкових рішень. 	<p>Важливість та необхідність прийняття рішень.</p> <p>Вправлення учнів у доборі найбільш вдалих рішень із запропонованих.</p> <p>Рішення колективні та індивідуальні.</p> <p>Помилковість рішень.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> знає про важливість перевірки, самоперевірки; здійснює перевірку роботи іншого учня (учениці), самоперевірку виконаного завдання. 	<p>Сутність та важливість перевірки, самоперевірки.</p>
<p>РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ, УМІНЬ РОБОТИ В КОМАНДІ</p>	
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>знайомиться із правилами спілкування, дотримується їх під час інсценізації ситуацій.</p>	<p>Правила спілкування.</p>

<p><i>Учень / учениця:</i> знає етикетні формули (як привітатися, попроситися, вибачитися, пробачати), використовує їх у мовленні під час інсценізації запропонованих ситуацій.</p>	<p>Етикетні формули для спілкування (як привітатися, попроситися, вибачитися, пробачати).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> знає правила співпраці, дотримується їх під час роботи у групі.</p>	<p>Правила співпраці.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> має уявлення про спільно-наслідувальну модель співпраці, виконує завдання, використовуючи її.</p>	<p>Моделі співпраці (без зазначення терміну). Спільно-наслідувальна модель співпраці (гра «Вчитель – учень»).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> має уявлення про інтерактивну технологію навчання «Мікрофон», виконує завдання, використовуючи її.</p>	<p>Інтерактивні технології навчання (без зазначення терміну). «Мікрофон».</p>
<p>ФОРМУВАННЯ УМІНЬ РОБОТИ ІЗ ТЕКСТОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ</p>	
<p><i>Учень / учениця:</i> знаходить у словах задані букви, склади, у реченнях або тексті задані слова.</p>	<p>Знаходження у словах заданих букв, складів, у реченнях або тексті заданих слів.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> упізнає слова із прочитаного тексту.</p>	<p>Упізнавання слів із прочитаного тексту.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> добирає, формулює відповіді на запитання за змістом тексту.</p>	<p>Добір, формулювання відповідей на запитання за змістом тексту.</p>

<i>Учень / учениця:</i> розташовує частини тексту, ілюстрації відповідно до послідовності подій.	Розташування частин тексту, ілюстрацій відповідно до послідовності подій.
<i>Учень / учениця:</i> ознайомлюється із переказом тексту зі зміною особи розповідача.	Ознайомлення із переказом тексту зі зміною особи розповідача.
<i>Учень / учениця:</i> відновлює слова із пропущеними буквами.	Відновлення слів з пропущеними буквами.
<i>Учень / учениця:</i> конструює слова із букв, складів.	Конструювання слів із букв, складів.
РОЗВИТОК ВІДПОВІДНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ТА ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ (протягом року)	
<i>Учень / учениця:</i> виявляє товариську, доброзичливість, працелюбність, рішучість, самостійність, дисциплінованість, охайність та ін.	Розвиток таких рис характеру та якостей особистості як товариську, доброзичливість, чуйність, працелюбність, старанність, рішучість, наполегливість, самостійність, відповідальність, дисциплінованість, самокритичність, охайність та ін.

2 клас

35 годин (1 година на тиждень, 4 години – резервний час)

Очікувані результати	Зміст навчання
РОЗВИТОК АКТИВНОСТІ, ІНІЦІАТИВИ, МИСЛЕННЯ ТА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ	
<i>Учень / учениця:</i> обирає із запропонованих способи	Добір способів виявлення ініціативи (без зазначення терміну) після

виявлення ініціативи.	аналізу запропонованих ситуацій.
<i>Учень / учениця:</i> виконує завдання для розвитку мислення.	Розвиток мислення школярів шляхом виконання відповідних завдань.
<i>Учень / учениця:</i> виконує творчі завдання.	Розвиток творчих здібностей учнів шляхом виконання відповідних завдань.
РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ВІДПОВІДНО ДО ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ	
<i>Учень / учениця:</i> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про сутність і важливість цілепокладання; • знає про різноманітність цілей; • розпізнає цілі за вагомістю для різної кількості людей, кількості учасників для її досягнення (для усього людства, народу, групи людей, однієї людини); • має уявлення про довготривалі, середньострокові, короткотривалі цілі; • знає про вплив довготривалих цілей на визначення середньотривалих, середньотривалих на короткотривалі. 	Сутність та важливість цілепокладання. Різноманітність цілей. Цілі, важливі для усього людства, народу, групи людей, однієї людини (загальношкільні, важливі для класу, групи, індивідуальні цілі). Довготривалі, середньострокові, короткотривалі цілі. Вплив довготривалих цілей на визначення середньотривалих, середньотривалих на короткотривалі.
<i>Учень / учениця:</i> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про сутність прогнозування; • знає про можливість 	Сутність прогнозування. Види сценаріїв розвитку подій. Багатоваріантне прогнозування.

<p>багатоваріантного прогнозування;</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про різні види сценаріїв розвитку подій (оптимістичний, нейтральний, песимістичний (без зазначення термінів)). 	
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • має загальне уявлення про механізм планування; • знає про можливість планування індивідуальної та колективної діяльності; • має уявлення про короткострокове, перспективне планування. 	<p>Механізм планування (без зазначення терміну).</p> <p>Планування індивідуальної та колективної діяльності.</p> <p>Короткострокове або перспективне планування (без зазначення термінів).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • знає про важливість та необхідність прийняття рішень для лідера, керівника, підприємця; • має уявлення про механізм прийняття рішення; • має уявлення про вимоги до рішень. 	<p>Важливість та необхідність прийняття рішень для лідера, керівника, підприємця.</p> <p>Механізм прийняття рішення.</p> <p>Вимоги до рішень (ефективність, обґрунтованість, конкретність, своєчасність, реалізованість (без зазначення термінів)).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>розуміє, що контроль є засобом для покращення ефективності індивідуальної та колективної діяльності, передбачає виявлення та усунення недоліків у роботі,</p>	<p>Сутність та важливість контролю.</p>

дотриманні дисципліни.	
РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ, УМІНЬ РОБОТИ В КОМАНДІ	
<i>Учень / учениця:</i> знає етикетні формули (як вибачитися, пробачати, подякувати, запропонувати допомогу, про щось попросити), використовує їх у мовленні.	Етикетні формули для спілкування (як вибачитися, пробачати, подякувати, запропонувати допомогу, про щось попросити).
<i>Учень / учениця:</i> має уявлення про спільно-наставницьку модель співпраці, виконує завдання, використовуючи її.	Моделі співпраці (без зазначення терміну). Спільно-наставницька модель співпраці (гра «Помічник»).
<i>Учень / учениця:</i> має уявлення про інтерактивні технології навчання «Мозкова атака», «Акваріум», виконує завдання, використовуючи їх.	Інтерактивні технології навчання (без зазначення терміну). «Мозкова атака». «Акваріум».
<i>Учень / учениця:</i> має уявлення про права та обов'язки керівника групи, дотримується їх під час співпраці.	Права та обов'язки керівника групи.
ФОРМУВАННЯ УМІНЬ РОБОТИ З ТЕКСТОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ	
<i>Учень / учениця:</i> знаходить у тексті задані слова, речення.	Знаходження у тексті заданих слів, речень.
<i>Учень / учениця:</i> упізнає слова, речення, абзаци із прочитаного тексту.	Упізнавання слів, речень, абзацив із прочитаного тексту.

<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • добирає, формулює відповіді на запитання; • добирає, доповнює запитання. 	<p>Добір, формулювання відповідей на запитання. Добір та доповнення запитань.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>порівнює два тексти (заголовки творів, кількість та імена героїв, кінцівки творів).</p>	<p>Порівняння двох текстів (заголовки творів, кількість та імена героїв, кінцівки творів).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>розташовує частини тексту, ілюстрації відповідно до послідовності подій.</p>	<p>Розташування частин тексту, ілюстрацій відповідно до послідовності подій.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • здійснює поділ тексту на частини за поданим планом; • визначає правильну послідовність пунктів плану. 	<p>Поділ тексту на частини за поданим планом.</p> <p>Визначення правильної послідовності пунктів плану.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>читає творчий переказ тексту та визначає особу розповідача.</p>	<p>Визначення особи розповідача після ознайомлення із творчим переказом тексту.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>відновлює речення із пропущеними буквами у словах, текст із пропущеними реченнями, словами.</p>	<p>Відновлення речень, абзаців, тексту.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>добирає до тексту продовження із запропонованих варіантів.</p>	<p>Добір до тексту продовження із запропонованих варіантів.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>створює іншу кінцівку тексту.</p>	<p>Написання іншої кінцівки тексту.</p>

<i>Учень / учениця:</i> прогнозує зміст тексту за заголовком, порівнює власну версію із запропонованим текстом.	Прогнозування змісту тексту за заголовком, порівняння власної версії з запропонованим текстом.
<i>Учень / учениця:</i> знаходить у тексті зайві букви, слова.	Редагування тексту.
<i>Учень / учениця:</i> конструює слова із букв, речень із частин.	Конструювання слів із букв, речень із частин.
РОЗВИТОК ВІДПОВІДНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ТА ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ	
<i>Учень / учениця:</i> виявляє товариську, доброзичливість, працелюбність, рішучість, самостійність, дисциплінованість, охайність та ін.	Розвиток таких рис характеру та якостей особистості як товариську, доброзичливість, чуйність, працелюбність, старанність, рішучість, наполегливість, самостійність, відповідальність, дисциплінованість, самокритичність, охайність та ін.

3 клас

35 годин (1 година на тиждень, 4 години – резервний час)

Очікувані результати	Зміст навчання
РОЗВИТОК АКТИВНОСТІ, ІНІЦІАТИВИ, МИСЛЕННЯ ТА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ	
<i>Учень / учениця:</i> добирає із запропонованих, пропонує власні способи виявлення ініціативи.	Добір та продукування способів виявлення ініціативи (без зазначення терміну).
<i>Учень / учениця:</i> добирає ідеї із запропонованих або	Добір та генерування власних ідей (використовуючи запропоновану

генерує власні, використовуючи запропоновану інформацію та запитання.	інформацію та запитання).
<i>Учень / учениця:</i> виконує завдання для розвитку мислення.	Розвиток мислення школярів шляхом виконання відповідних завдань.
<i>Учень / учениця:</i> виконує творчі завдання.	Розвиток творчих здібностей учнів шляхом виконання відповідних завдань.
РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ВІДПОВІДНО ДО ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ	
<i>Учень / учениця:</i> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про першочергові, наступні після першочергових, відстрочені цілі, вправляється у їх формулюванні; • усвідомлює відмінності між чітко сформульованими і розмитими цілями, добирає із запропонованих чітко сформульовані цілі. 	Першочергові (невідкладні), наступні після першочергових, відстрочені цілі. Чітко сформульовані або розмиті цілі. Відмінності між чітко сформульованими і розмитими цілями.
<i>Учень / учениця:</i> <ul style="list-style-type: none"> • знає про важливість прогнозування для кожної людини, для успішного лідера, керівника, підприємця; • має уявлення про можливість багатоваріантності прогнозування, вправляється у його здійсненні; • знає про відмінності між індивідуальним і колективним 	Важливість прогнозування. Важливість прогнозування наступних подій для успішного лідера, керівника, підприємця. Багатоваріантне прогнозування. Прогнози індивідуальні або колективні. Відмінності між індивідуальним і колективним прогнозуванням.

прогнозуванням.	
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про специфіку планування колективної діяльності; • має уявлення про жорстке, гнучке планування, розуміє у чому полягають відмінності. 	<p>Специфіка планування колективної діяльності.</p> <p>Відмінності між короткостроковим і перспективним плануванням (без зазначення термінів).</p> <p>Жорстке, гнучке планування.</p> <p>Відмінності між жорстким і гнучким плануванням.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • вміє добирати, приймати рішення за однією ознакою; • має уявлення про різні способи прийняття колективних рішень; • має уявлення про залежність якості рішення від відповідної інформації; • знає про можливість та важливість коригування невдалих рішень. 	<p>Вправлення школярів у прийнятті рішення за однією ознакою.</p> <p>Різні способи прийняття колективних рішень.</p> <p>Залежність якості рішення від відповідної інформації.</p> <p>Коригування невдалих рішень.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • знає про можливість делегування повноважень, розуміє його сутність; • має уявлення про правила делегування. 	<p>Делегування повноважень (без зазначення термінів).</p> <p>Правила делегування (без зазначення терміну).</p>
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p>знає про типи контролю, розуміє, у чому полягає їх сутність.</p>	<p>Попередній, поточний, заключний типи контролю (без зазначення термінів).</p>

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ, УМІНЬ РОБОТИ В КОМАНДІ	
<p><i>Учень / учениця:</i> знає етикетні формули (як вибачитися, пробачати, подякувати, запропонувати допомогу, про щось попросити, дізнатися думку товариша, висловити власну думку), використовує їх у мовленні.</p>	<p>Етикетні формули для спілкування (як вибачитися, пробачати, подякувати, запропонувати допомогу, про щось попросити, дізнатися думку товариша, висловити власну думку).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> знає про способи вирішення конфліктів.</p>	<p>Конфлікт. Способи вирішення конфліктів.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> має уявлення про спільно-контрольовальну та спільно-індивідуальну моделі співпраці, виконує завдання, використовуючи їх.</p>	<p>Моделі співпраці (без зазначення терміну). Спільно-контрольовальна (гра «Виконавець – контролер»). Спільно-індивідуальна модель співпраці (гра «Скарбничка»).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> має уявлення про інтерактивні технології навчання «Дерево рішень», «Навчаючись – учусь», «Карусель», виконує завдання, використовуючи їх.</p>	<p>Інтерактивні технології навчання (без зазначення терміну). «Дерево рішень». «Навчаючись – учусь». «Карусель».</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> має уявлення про права та обов'язки керівника групи.</p>	<p>Права та обов'язки керівника групи.</p>
ФОРМУВАННЯ УМІНЬ РОБОТИ З ТЕКСТОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ	
<p><i>Учень / учениця:</i></p>	<p>Знаходження у тексті заданих слів,</p>

знаходить у тексті задані слова, речення.	речень.
<i>Учень / учениця:</i> упізнає слова, речення, абзаци із прочитаного тексту.	Упізнавання слів, речень, абзаців із прочитаного тексту.
<i>Учень / учениця:</i> <ul style="list-style-type: none"> • добирає, формулює відповіді на запитання; • доповнює запитання; формулює запитання за поданим початком.	Добір, формулювання відповідей на запитання. Доповнення запитань, формулювання запитань за поданим початком.
<i>Учень / учениця:</i> доповнює схеми за змістом твору.	Доповнення схем за змістом твору.
<i>Учень / учениця:</i> виокремлює й маркує за допомогою позначки + нову інформацію.	Виокремлення в тексті й маркування нової інформації.
<i>Учень / учениця:</i> порівнює два тексти (заголовки твору, кількість героїв, їхні вчинки, кінцівки творів).	Порівняння двох текстів (заголовки творів, кількість героїв, їхні вчинки, кінцівки творів).
<i>Учень / учениця:</i> добирає текст, близький за змістом до запропонованого.	Добір тексту, близького за змістом до запропонованого.
<i>Учень / учениця:</i> розташовує частини тексту відповідно до послідовності подій; нумерує речення абзацу, частини тексту.	Розташування частин тексту відповідно до послідовності подій, нумерування речень абзацу, частини тексту.
<i>Учень / учениця:</i>	Визначення правильної послідовності

<ul style="list-style-type: none"> • визначає правильну послідовність пунктів плану; • доповнює запропонований план; • складає план. 	пунктів плану, доповнення запропонованого плану, складання плану.
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ознайомлюється із творчим переказом та визначає особу розповідача; • продовжує запропонований переказ тексту від імені заданого персонажа. 	Визначення особи розповідача після ознайомлення із творчим переказом тексту. Продовження запропонованого переказу тексту від імені заданого персонажа.
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • знаходить помилки в детальному, стислому переказі твору; • добирає варіант переказу тексту до (або після) заданої частини із запропонованих. 	Знаходження помилок у стислому переказі твору; добір варіанта переказу тексту до (або після) заданої частини із запропонованих.
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>відновлює слова, речення, текст.</p>	Відновлення абзаців тексту, тексту.
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>записує думки з приводу прочитаного тексту.</p>	Записування думок з приводу прочитаного тексту («вільне письмо»).
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>добирає заголовок до тексту.</p>	Добір заголовка до тексту.
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>вносить у текст задані зміни (замінює задане слово).</p>	Внесення у текст заданих змін.
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>фантазує про вчинки героїв, створює</p>	Фантазування про вчинки героїв, написання іншої кінцівки тексту.

іншу кінцівку тексту.	
<i>Учень / учениця:</i> доповнює речення за допоміжними запитаннями.	Доповнення речень за допоміжними запитаннями.
<i>Учень / учениця:</i> прогнозує героїв, зміст тексту за заголовком, ілюстраціями, порівнює власну версію із запропонованим текстом.	Прогнозування героїв, змісту тексту за заголовком, ілюстраціями, порівняння власної версії з запропонованим текстом.
<i>Учень / учениця:</i> • редагує абзаци, текст із переставленими реченнями; • редагує текст із словами, реченнями, абзацами, які не відповідають його змісту.	Редагування абзаців, тексту із переставленими реченнями. Редагування тексту із словами, реченнями, абзацами, які не відповідають його змісту.
<i>Учень / учениця:</i> конструює слова із запропонованих букв, речення зі слів.	Конструювання слів із букв, речень зі слів.
<i>Учень / учениця:</i> створює текст за аналогією.	Створення тексту за аналогією.
РОЗВИТОК ВІДПОВІДНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ТА ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ	
<i>Учень / учениця:</i> виявляє товариську, доброзичливість, чуйність, працелюбність, старанність, рішучість, наполегливість, самостійність, відповідальність, дисциплінованість, самокритичність,	Розвиток таких рис характеру та якостей особистості як товариську, доброзичливість, чуйність, працелюбність, старанність, рішучість, наполегливість, самостійність, відповідальність, дисциплінованість, самокритичність,

охайність та ін.	охайність та ін.
------------------	------------------

4 клас

35 годин (1 година на тиждень, 4 години – резервний час)

Очікувані результати	Зміст навчання
РОЗВИТОК ІНІЦІАТИВИ УЧНІВ, ЗДАТНОСТІ ГЕНЕРУВАТИ НОВІ ІДЕЇ, МИСЛЕННЯ ТА ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ	
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • добирає ідеї із запропонованих або генерує власні, використовуючи запропоновану інформацію та запитання; • ознайомлює інших із запропонованими, власними ідеями, наводить аргументи щодо їх доцільності та ефективності. 	<p>Добір та генерування власних ідей (використовуючи запропоновану інформацію та запитання).</p> <p>Вправління у «запалюванні» інших запропонованими, власними ідеями.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>виконує завдання для розвитку мислення.</p>	<p>Розвиток мислення школярів шляхом виконання завдань.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>виконує творчі завдання.</p>	<p>Розвиток творчих здібностей учнів шляхом виконання завдань.</p>
РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ВІДПОВІДНО ДО ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ	
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про доступні, малодоступні або недоступні для досягнення та перевірки (контролю); • добирає цілі із запропонованих, формулює цілі 	<p>Види цілей.</p> <p>Доступні цілі, малодоступні або недоступні для досягнення та перевірки (контролю).</p> <p>Вправління у формулюванні цілей різних видів.</p>

різних видів.	
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про можливість багатоваріантного прогнозування, вправляється у його здійсненні; • знає про відмінності між індивідуальним і колективним прогнозуванням; • бере участь у колективному прогнозуванні. 	<p>Багатоваріантне прогнозування. Відмінності між індивідуальним і колективним прогнозуванням.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлює сутність механізму колективного планування; • знає про специфіку планування колективної діяльності; • має уявлення про деталізоване або узагальнене планування; • знає про можливість попереднього, поточного планування; • вправляється у здійсненні різних видів планування. 	<p>Механізм колективного планування. Специфіка планування колективної діяльності. Деталізоване, узагальнене планування (без зазначення термінів). Попереднє, поточне планування (без зазначення термінів). Вправління у здійсненні різних видів планування.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • бере участь прийнятті рішень за кількома ознаками; <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про інтуїтивні рішення, репродуктивні і раціональні; • знає про залежність якості 	<p>Вправління учнів у прийнятті рішень за кількома ознаками. Інтуїтивні рішення, репродуктивні і раціональні (без зазначення термінів). Залежність якості управлінського рішення від кількості окреслених</p>

<p>управлінського рішення від кількості окреслених альтернатив, оптимальності поєднання жорсткості та гнучкості;</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає про можливість та важливість коригування невдалих рішень. 	<p>альтернатив (без зазначення термінів).</p> <p>Залежність якості управлінського рішення від оптимальності поєднання жорсткості та гнучкості (без зазначення термінів).</p> <p>Коригування невдалих рішень.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • має уяву про переваги й и труднощі, які пов'язані із процесом делегування; • знає про шкідливість гіперделегування. 	<p>Делегування повноважень (без зазначення термінів).</p> <p>Гіперделегування повноважень (без зазначення термінів).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про сутність часткового, повного контролю; • має уявлення про принципи контролю, сутність корекції. 	<p>Частковий або повний контроль (без зазначення термінів).</p> <p>Принципи контролю (без зазначення термінів).</p> <p>Корекція як завершальний етап контролю (без зазначення термінів).</p>
<p>РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ, УМІНЬ РОБОТИ В КОМАНДІ</p>	
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>знає етикетні формули (як запропонувати допомогу, про щось попросити, дізнатися думку товариша, висловити власну думку, висловити згоду, незгоду, сумнів), використовує їх у мовленні.</p>	<p>Етикетні формули для спілкування (як запропонувати допомогу, про щось попросити, дізнатися думку товариша, висловити власну думку, висловити згоду, незгоду, сумнів).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p>	<p>Емпатія.</p>

намагається зрозуміти співбесідника, враховувати його інтереси.	
<i>Учень / учениця:</i> має уявлення про спільно-рівноправну модель співпраці, виконує завдання, використовуючи її.	Моделі співпраці. Спільно-рівноправна модель співпраці (гра «Партнери»).
<i>Учень / учениця:</i> має уявлення про роботу у групах із виконанням школярами ролей керівника групи, секретаря, доповідача, інтерактивні технології навчання «Треступеневе інтерв'ю», «Думай сам – обговорення з партнером – обговорення у групі». «Розворуши клас», виконує завдання, використовуючи їх.	Інтерактивні технології навчання (без зазначення терміну). Робота у групах із виконанням школярами ролей керівника групи, секретаря, доповідача. «Треступеневе інтерв'ю» (без зазначення терміну). «Думай сам – обговорення з партнером – обговорення у групі». «Розворуши клас».
ФОРМУВАННЯ УМІНЬ РОБОТИ З ТЕКСТОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ	
<i>Учень / учениця:</i> упізнає слова, речення із прочитаного тексту, двох прочитаних текстів.	Упізнавання слів, речень із прочитаного тексту, двох прочитаних текстів.
<i>Учень (учениця):</i> <ul style="list-style-type: none"> • добирає, формулює відповіді на запитання; • формулює запитання за запропонованими питальними словами. 	Добір, формулювання відповідей на запитання. Формулювання запитань за запропонованими питальними словами.
<i>Учень / учениця:</i> доповнює схеми за змістом тексту (текстів).	Доповнення схем за змістом тексту (текстів).

<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>виокремлює й маркує позначками</p> <p>«+» – нову інформацію;</p> <p>«?» – інформацію, про яку учень хоче знати більше;</p> <p>«!» – інформацію, яка здивувала, вразила.</p>	<p>Виокремлення в тексті й маркування позначками:</p> <p>«+» – нової інформації;</p> <p>«?» – інформації, про яку учень хоче знати більше;</p> <p>«!» – інформації, яка здивувала, вразила.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>доповнює асоціативний куш за змістом прочитаного, знаходить і виправляє помилки у запропонованій схемі.</p>	<p>Доповнення «асоціативного куша» за змістом прочитаного, знаходження й виправлення помилок у запропонованій схемі.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>порівнює два тексти (заголовки творів, кількість героїв, їхні вчинки, риси характеру, кінцівки тексту).</p>	<p>Порівняння двох текстів (заголовки творів, кількість героїв, їхні вчинки, риси характеру, кінцівки текстів).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <p>добирає текст, близький за змістом до запропонованого.</p>	<p>Добір тексту, близького за змістом до запропонованого.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • нумерує речення абзацу, частини тексту; • відновлює послідовність подій; визначає, у якій послідовності згадуються об'єкти в тексті. 	<p>Розташування речень абзацу, частини тексту у правильній послідовності; відновлення послідовності подій; визначення, у якій послідовності згадуються об'єкти в тексті.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • доповнює план тексту; • складає план. 	<p>Робота над планом тексту.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p>	<p>Знаходження помилок у стислому</p>

<ul style="list-style-type: none"> • знаходить помилки у стислому переказі тексту; • доповнює стислий переказ тексту. 	<p>переказі тексту. Доповнення стислого переказу тексту.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> доповнює, здійснює вибірковий переказ частини тексту (до або після заданої частини).</p>	<p>Вибірковий переказ частини тексту (до або після заданої частини).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> відновлює речення із пропущеними буквами у словах, абзаци із пропущеними словами, текст із пропущеними реченнями, словами.</p>	<p>Відновлення тексту.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> записує думки з приводу прочитаного тексту.</p>	<p>Записування думок з приводу прочитаного тексту («вільне письмо»).</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> доповнює відгук на твір.</p>	<p>Доповнення відгуку на твір.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> вносить у текст задані зміни (замінює задане слово, слова).</p>	<p>Внесення у текст заданих змін.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> доповнює речення з тексту за допоміжними запитаннями.</p>	<p>Доповнення речень з тексту за допоміжними запитаннями.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • доповнює речення із пропущеними словами; • поширює речення на власний розсуд. 	<p>Доповнення речень із пропущеними словами; поширення речень на власний розсуд.</p>

<p><i>Учень / учениця:</i> доповнює текст (добирає і вписує назви або імена персонажів; їхні вчинки, створює кінцівку, основну частину, основну частину й кінцівку тексту).</p>	<p>Доповнення тексту.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> прогнозує героїв, зміст тексту за заголовком, порівнює власну версію із запропонованим текстом.</p>	<p>Прогнозування героїв за заголовком тексту, змісту тексту загалом, порівняння власної версії із запропонованим текстом.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • редагує абзаци із переплутаними реченнями; • редагує текст із словами, реченнями, абзацами, які не відповідають його змісту. 	<p>Редагування абзаців, тексту із переплутаними реченнями. Редагування тексту із словами, реченнями, абзацами, які не відповідають його змісту.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> конструює речення зі слів, абзаци з речень, текст з абзаців.</p>	<p>Конструювання речень зі слів, абзаців з речень, тексту з абзаців.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> створює речення із заданими словами, текст за ключовими словами.</p>	<p>Створення речень із заданими словами, тексту за ключовими словами.</p>
<p><i>Учень / учениця:</i> створює текст за аналогією.</p>	<p>Створення тексту за аналогією.</p>
<p>РОЗВИТОК ВІДПОВІДНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ТА ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ</p>	
<p><i>Учень / учениця:</i> виявляє товарииськість,</p>	<p>Розвиток таких рис характеру та якостей особистості як</p>

доброзичливість, працелюбність, рішучість, самостійність, дисциплінованість, охайність та ін.	чуйність, старанність, наполегливість, відповідальність, самокритичність,	товариськість, чуйність, старанність, наполегливість, відповідальність, самокритичність,	доброзичливість, працелюбність, рішучість, самостійність, дисциплінованість, охайність та ін.
--	---	---	--

Використана література

1. Алфімов Д. В. Структура лідерських якостей особистості школяра / Д. В. Алфімов. – Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2010. – №6 (41). – С. 35-44.
2. Винославська О. В. Психологія: навч. посібник. [Електронний ресурс] / О.В. Винославська. – Київ : ІНК ОС (2005). // Психологічний портал Smerfero. – Режим доступу:
http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part4/4501.htm
3. Даниленко Л. І. Освітній менеджмент: навчальний посібник / Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушка. – К.: Шкільний світ, 2003. – 400 с.
4. Зіборова В. Формування інформаційної компетентності учнів [Електронний ресурс] / В. Зіборова. – Режим доступу:
http://icrmu.luguniv.edu.ua/conf2/psih_ped/Ziborova.doc.
5. Калініна Л. М. Інформаційні процеси в управлінській діяльності керівника закладу: сутність, специфіка та характерні ознаки / Л. М. Калініна. – Освіта і управління. – 2005.– Т. 8.– №2.– С. 35-44.
6. Калініна Л.М. Сутність феномена управління / Л.М. Калініна // Директор школи: Україна.– 2000. №2.– С.26-33.
7. Немов Р. С. Практическая психология: учеб. пособие. / Р. С. Немов. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 320 с.
8. Машутов Н.С., Уманский Л.И. Организатор и организаторская деятельность. – Н.С. Машутов, Л.И. Уманский. – Л., 1975. – 312 с.
9. Карпов А.В. Психология менеджмента: Учеб. пособие. / А.В. Карпов. – М.: Гардарики, 2005. – 584 с.
10. Пескова И. В. Организационно-педагогические условия формирования позитивных лидерских качеств у детей (Младший школьный возраст) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Пескова Ирина Владимировна. – Н. Новгород, 2003. – 184 с.
11. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2006. – 192 с.

12. Охріменко А. Г. Основи менеджменту: навч. посіб. / А. Г. Охріменко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 130 с.
13. Свирич А. А. Соціально-педагогічні умови розвитку управлінських умінь у школярів : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Общая педагогика, история педагогики и образования” / А. А. Свирич. – Москва, 2007. – 23 с.
14. Семенов А.А. Виховання лідерських якостей у молодших школярів засобами рухливих ігор : монографія / А. А. Семенов – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – 217 с.
15. Семіченко В.А. Психологія спілкування. / В.А. Семіченко. – К.: «Магістр-S», 1998. – 152 с.
16. Теоретико-прикладні аспекти управління закладами освіти: науково-методичний посібник / Л. М. Калініна, Н. М. Островецька, А. Ф. Остапенко. – К. : «Актуал. освіта», 2002. – 310 с.
17. Уроки з підприємницьким тлом : Навчальні матеріали / [За заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало] – Варшава : Сова, 2014. – 398 с.
18. Чепелева Н.В. Технології читання / Н.В. Чепелева. – К. : Главник, 2004. – 96 с.
19. Шевчук Л.М. Зміст та організація роботи з текстовою інформацією у контексті розвитку управлінсько-лідерських здібностей молодших школярів // XIII Міжнародна конференція «Стратегія якості у промисловості і освіті» (5-8 червня 2-х томах. Том I. Упорядники: Хохлова Т.С, Кімстач Т.В. – Дніпро-Варна, 2017. – С. 300-304.
20. Шевчук Л.М. Програмно-методичне забезпечення розвитку управлінсько-лідерських та підприємницьких здібностей молодших школярів / Л.М. Шевчук. // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2017. – Вип. 18 (2017). – С. 259-266.
21. Шевчук Л.М. Робота з текстовою інформацією у контексті розвитку управлінсько-лідерських здібностей молодших школярів / Л.М. Шевчук. // Stav, problem a perspektivu pedagogickeho studia a socialnej prace/ Medzinarodna vedecko-prakticka konferencia / 28-29 oktobra 2016. – Сладковичево, Словенська республіка : Vusoka skola Danubius, 2016. – С.66-68.

22. Шевчук Л.М. Теоретичні засади формування управлінсько-лідерських здібностей школярів: сутність та специфіка текстової інформації. / Л.М. Шевчук // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка» / укл. Н. В. Кононець, В. О. Балюк. – Полтава: АКУП ПДАА, 2017. – С/163-167.– Режим доступу: <http://acup.poltava.ua/wp-content/uploads/2016/12/ЗБІРНИК-РОН-в-3D-2017.pdf>
23. Шевчук Л.М. Управлінсько-лідерські та підприємницькі здібності школярів: основні аспекти / Л.М. Шевчук // Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. – Вип.22 (1-2017). – Ч.1. – Кам'янець-Подільський, 2017. – с. 258-263.
24. Шевчук Л.М. Управлінсько-лідерські здібності молодших школярів: сутність та специфіка / Л. Шевчук. –Український педагогічний журнал. – 2016. – №6. – С. 18-22.
25. Шейнов В.П. Искусство убеждать. / В.П. Шейнов. – М.: «Издательство ПРИОР», 2000. – 304 с.
26. Яценко О. М. Лідерські якості в структурі складових компетентностей менеджерів / О. М. Яценко. // Молодий вчений. – № 6 (33). – 2016. – с. 496-501.